

ברכות יז

משה שווערד

1. פתח עינים מסכת ברכות דף טז עמוד ב

רב בתר צלותיה וכו' שתתן לנו חיים ארוכים וכו' ואהניא ליה צלותיה לרב אשר חי שלש מאות שנה כמ"ש הרמב"ם הביא דבריו בשיטה מקובצת כתובות פ' האשה שנפלו דף פ"ח סוף ע"ב ועיין סדר הדורות דף ס"ו ע"ב וע"ג:

2. פתח עינים מסכת ברכות דף טז עמוד ב

רב בתר צלותיה וכו' שתתן לנו חיים ארוכים וכו' ואהניא ליה צלותיה לרב אשר חי שלש מאות שנה כמ"ש הרמב"ם הביא דבריו בשיטה מקובצת כתובות פ' האשה שנפלו דף פ"ח סוף ע"ב ועיין סדר הדורות דף ס"ו ע"ב וע"ג:

3. שיטה מקובצת מסכת כתובות דף פא/א

והתניא ר' אבא אומר שאלתי את סומכוס כו' בערוך אמרינן דגרסינן רב אבא עיין בערך אביי ואפשר דהיינו רב בר פלוגתיה דשמואל ולא אמרינן על שום אמורא תנא הוא ופליג אלא על רב ומצאתי בסדר עולם להרמב"ם שרב חיה שלש מאות שנה ורב נפטר קודם רבי יוחנן ושמואל נמצא שהיה רב בזמן התנאים ובפרק הגזול קמא מקשינן ורב היכי שביק רבנן ועביד כר"מ וכתב הרשב"א ז"ל אע"ג דהאמוראים יכולים לפסוק הלכה כיחיד מ"מ פריך תלמודא הכין משום דרב הוה תלמיד דרבי דסדר המשניות וסתמן והוא היה במגיניה כד סתם לה למתני' להכי פריך כן:

4. שערים מצויינים בהלכה

תפלת רביס", ובמגיד תעלומה (ד"ה חיים) כתב, שהוא טעות, והיה כתוב בסידורים הקודמים רשום למטה "ברכות תפלת רב", ורצ"ל כמציין שהתפלה הזאת היא ממס' ברכות והיא תפלת רב, וכאשר בא זה לאיש אשר לא ידע ספר הנה לא ידע פירושן של דברים והגיה מדעתו בזכות תפלת רביס, והוא טעות, עכ"ל. ועי' בדברי תורה (ח"ד אות קז) שמצדיק הנוסח בזכות תפלת רב, עי"ש שהאריך בזה.

5. רש"ש מסכת ברכות דף טז עמוד ב

שם שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה. נראה משום דיש דבר אשר יתדמה להאדם שהוא טובתו ובאמת היא לרעתו וכמו שאמר המלך החכם יש דרך ישר לפני איש ואחריתה ד"מ. וכמו שבאר הרמב"ם לקמן בפ"ט במשנה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה לכן אמר כאן לטובה ר"ל אשר ידעת שהיא לטובה מוחלטת:

6. מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף יז עמוד א

ומי מעכב שאור כו'. הכונה בזה כמ"ש הרמב"ם בשמנה פרקים שיש לאדם לילך במדותיו ובמעשיו בדרך המיצוע והנה היצה"ר מסית שילך האדם בקצה האחד במותר לו כגון להתגאות ולהתנהג במותר התאוה וע"כ מדמה ליה לשאור שבעיסה שמגביה את העיסה ועושה אותה יותר מכמות שהיתה וההיפך השעבוד מלכיות עכו"ם מכריחים לקצה ב' שאין מניחין לישראל להתגאות אבל משפילים אותם בתכלית השפלות וכן מחסרין מהם כל טוב אף דברים הצריכין להם לעבודת ה' וז"ש שרצוננו לעשות רצונך לילך דרך המיצוע אבל מי מעכב כו' ששנים אלו מעכבים שזה חפץ בקצה זה וזה חפץ בקצה זה י"ר שתכניעם מלפנינו ומאחרינו דהיינו ב' קצוות ונשוב כו' לילך במיצוע:

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף יז עמוד א

"שלא אחטא עוד" וכו'. והיינו וידוי דר' המנונא זוטא ביומא דכיפורי"י הנה במצות תשובה עליה מצווים אנו ביוה"כ מלבד הוידוי צריך נמי חרטה על העבר וקבלה לעתיד, והנה בנוסח וידוי של יו"כ אף שמצאנו וידוי וחרטה, לא מצאנו קבלה לעתיד, ולכך אומר ר' המנונא תפילה זו שיש בה קבלה לעתיד, ואף שהוא בא בלשון תפילה ואי"ז בא בלשון קבלה לעתיד, מ"מ כשמתחנן לקב"ה שלא יכשל אף בשוגג יש בו תוקף של קבלה לעתיד, (וגם נוסף בו חרטה), ועוד מציינו שכתב החפץ חיים שהמתפלל תפילות אלו וצור ואינו חושב למנוע עצמו מזה כפי יכולתו הרי זה מחציף פניו, ולכן כשמתפלל שלא יחטא, אף מקבל הוא על עצמו למנוע עצמו מן החטא.

• עוד עיין בספר אז ישיר- חלק ירח האיתנים- מאמר ח' בענין נוסח הוידוי שבמחזור

8. תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד א
ונפשי כעפר לכל תהיה - מה עפר אינו מקבל כליה לעולם כן יהי רצון שזרעי לא יכלה לעולם כמו שהוא אומר והיה זרעך כעפר הארץ.

9. מרומי שדה מסכת ברכות דף יז עמוד א
ונפשי כעפר לכל תהיה. פי' התוס' דחוק. ונראה משום שיש באדם ארבע יסודות: אש, רוח, מים, עפר, והנה אש ורוח המה מעוררים את האדם, ומים ועפר המה מניחים אותו. ומי שמתגבר עליו יסודי אש ורוח, הנהו טוב למצות שבין אדם למקום, להיות זריז ומחשב דרכיו. משא"כ בין אדם לחבירו הוא מדה רעה, להיות מרגיש על כל העדר הרצון, וכועס ומרגז, ומי שמתגבר עליו יסודי מים ועפר הוא להיפך. ואדם שיש בו דעת יש לו להוליך מידותיו, בין אדם לחבירו יהיה כעפר. ובין אדם למקום יהא זריז ומורדף לעשות כל המצות. וזהו התפלה ובמצותיך תרדוף נפשי:

10. שו"ע אורח חיים - סימן ככב
(ב) אין נכון לומר תחנונים קודם יהיו לרצון, אלא אחר סיום י"ח מיד, יאמר: יהיו לרצון; ואם בא לחזור ולאומרו פעם אחרת אחר התחנונים, הרשות בידו:

11. סודר תפלה נוסח ספרדי - סדר תפילת עמידה:
א-דני, שפתי תפתח. ופי' גידי תהלקך... א-לטי. נצור לשוני מרע. וְשַׁפְתֹּתַי מִדְּבַר מֶרֶק.

12. פתח עינים מסכת ברכות דף יז עמוד א
גם ידוע כי כל ספר איוב הוא ויכוח על היסורין שבאו לו ויצא לטעון כי הוא תם וישר ולא חטא לסבול יסורין אלו. ופירש הרב מהר"ם אלשיך ורמזו הרמב"ן בשער הגמול כי כל יסור"י עולם שבאו עליו הן הנה היו לכפר מה שחטא בגלגול שבעבר ...

13. צל"ח על ברכות דף יז/א
שם וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. אמרו וגדל בשם טוב, ולא אמר זוכה לשם טוב, כי יש שמתחלה זכה לעושר וכבוד וגדולה ואח"כ הגיע לשם טוב, ולאיש כזה אין השם טוב ראה על שלמותו, כי רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מתן ומחנפים לו מחמת עשרו וגדלותו ומשבחים אותו ועי"ז בא לשם טוב אם אמת אם שקר, אבל אם נהפוך הוא שגדלותו בא לו מחמת שמו הטוב ונתגדל אצל כל שלא מחמת עשרו ולא היה לא שר ומושל רק מחמת יושר הנהגתו היה אהוב למעלה ונחמד למטה ומצא חן ונתגדל, זהו שם טוב אמיתי. וזהו שאמר וגדל בשם טוב, שגדלותו הוא בעבור שמו הטוב, והבי"ת היא בי"ת הבעבור, שגדל בעבור שמו הטוב. ואמנם יש מי שהוא טוב וזוכה לגדולה, וכאשר נתגדל נתגאה ונתקלקל ומאבד שמו הטוב, על דרך גידי שמא אבד שמה [אבות פ"א מ"ג], וזה יצא שכר שמו בהפסדו, שע"י השם הטוב ירד פלאים, ולכן סיים ר' יוחנן ונפטר בשם טוב מן העולם:

14. ספר שפתי חכמים
ואע"ג דקיימי קלוני עלי דרבי עייס: ותכלית חכמה חסונה ומע"ט. הא דהקדים חסונה, י"ל דלרז"ל נרשע שאינו מהרהר בחסונה, תורתו הולכת אל הקליפה וקט"א, כמה שנאמר (תהלים נ" ט"ז) ולרשע אשר אלוקים מה לך לכפר חוקי וגו'. א"ג דכ' ר' נחיי החסידים נחדשים בחסונה חמיד, לפי שמוסיפים חכמה ונגדולה יולרס ככל יוס, ודואיס שאחמול קלרו נעבודתם, ולכן עושים חסונה ומוסיפים מע"ט, הרי כאשר תחנדל החכמה, מוסיף חסונה ואח"כ מע"ט, והיינו דברי רנא (מעין הנרכות): ובוועמ נאציו ונאצו ונרנו. או

15. ספר שפתי חכמים
ואח"כ מע"ט, והיינו דברי רנא (מעין הנרכות): ובוועמ נאציו ונאצו ונרנו. או או קתני. א"ג לפי מה שכתב נהרש"א בכל מעשה רע שאדם עושה, צועט נאציו ונרנו, שהרי אית' (יואל פ"ו ע"א) מי שקרא ושנה, ואין משאו ומתנו נאצונוה עם הנריות, מה אומרים עליו אוי לו לאציו | ולרנו שלמדוהו תורה וכו' עייס, לפי"ז אין לריך לומר או או קתני: ורמי שנדול מענו נחכמה

16. תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד א
העושה שלא לשמה נוה לו שלא נברא - וא"ת האמר רב יהודה אמר רב פרק מקום שנהגו (ד' נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וי"ל דהכא מיירי שאינו לומד אלא לקנתר חביריו והתם מיירי שלומד ע"מ שיכבדוהו.

17. ספר נפש החיים - שער ג - פרק ג (מב)

וגם כי באמת כמעט בלתי אפשר לבא תיכף בתחילת קביעת לימודו למדרגת לשמה כראוי, כי העסק בתורה שלא לשמה הוא למדרגה שמתוך כך יוכל לבא למדרגת לשמה ולכן גם הוא אהוב לפניו יתברך, כמו שבלתי אפשר לעלות מהארץ לעליה אם לא דרך מדרגות הסלם, ולזה אמרו (פסחים נ' ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, אמרם לעולם רוצה לומר בקביעות היינו שבתחלת לימודו אינו מחוייב רק שילמוד בקביעות תמיד יומם ולילה, ואף אם לפעמים ודאי יפול במחשבתו איזה פניה לגרמיה לשום גיאות וכבוד וכיוצא, עם כל זה אל ישים לב לפרוש או להתרפות ממנה בעבור זה ח"ו אלא אדרבה יתחזק מאד בעסק התורה ויהא נכון לבו בטוח שודאי יבא מתוך כך למדרגת לשמה, וכן הוא גם כן בענין המצות על דרך זה, ומי שימלאו לבו לבזות ולהשפיל ח"ו את העוסק בתורה ומצות אף שלא לשמה, לא ינקה רע ועתיד ליתן את הדין ח"ו:

18. מרומי שדה מסכת ברכות דף יז עמוד א

שם. גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מן האנשים. היינו משום דזכיין במה דמקרו בנייהו ומתני גברייהו, ואע"ג שהמה בטלים כמה שעות ונענשים על זה, מכ"מ האשה מקבלת שכר על השעה שלומדים, ואינן נענשין על שעה שמבטלים, שהוא שלא מרצונם של הנשים:

19. פני יהושע על ברכות - דף יז ע"א

שם גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים כו' אמר ליה רב לר' חייא נשי במאי זכיין באקרויי בנייהו כו'. ולכאורה יש לתמוה דמאי קשיא ליה לרב מעיקרא נשים במאי זכיין הרי נצטוו על כרחך מצות לא תעשה כאנשים וכן בכל מצות עשה שאין הזמן גרמא עד שהוצרך לתלות באקרויי בנייהו כו' ועוד דנראה דאיהו מותיב ואיהו מפרק מדלא קאמר דמהדר ליה ר"ח לרב באקרויי בנייהו. והנראה לענ"ד בענין זה לפי שנראה בעליל בהא דאמר לעיל גדולה הבטחה הם ג"כ דברי רב עצמו שכ"ז הוי מרגלא בפומיה והכל סובב אל מקום אחד לפי מאי שפירשתי דהא דהוי מרגלא בפומיה הוא ענין מוסר שצריך אדם לזכך כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו בעה"ז על ידי קיום רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה כדי שיוכלו כולם ליהנות מזיו השכינה כדפרישית ומשום דלפי"ז לא שייך הך מילתא כי אם באנשים שמקיימים רמ"ח מצות עשה משא"כ בנשים כשתסיר מהם מצות עשה שהזמן גרמא כיון דפטורות ישארו אותן אברים פגומים ולא יוכלו ליהנות מזיו השכינה, ומש"ה מסיק רב במילתיה דאפילו הכי גדולה הבטחה שנתן הקב"ה לנשים וכדי לפרש דבריו אמר ליה רב לר"ח הני נשי במאי זכיין והיינו כדפרישית ובהא מסיק שפיר באקרויי בנייהו ובאתנווי גבריאי ונטרין כו' נמצא כיון שהן מסייעות לבעליהן ולבניהן ללמוד תורה לשמור ולעשות כל תרי"ג מצותיה הרי שיש להם שכר אפילו במצות עשה שלא נצטוו עליהם וכן בתלמוד תורה אע"ג שלא נצטוו עליהם ושכר תלמוד תורה כנגד כולם אפ"ה יש להם שכר בכולן וכדאשכחן דדריש ראב"ע ברפ"ק דחגיגה [דף ג' ע"א] בפרשת הקהל כדי ליתן שכר למביאייהם, כן נראה לי בישוב אגדות אלו:

20. פתח עינים מסכת ברכות דף יז עמוד א

והרב מהר"ר יהונתן פירש במשנ"ל אמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין ונמצא דאין נצחון ליצה"ר כי אם ע"י התורה. וזו שאלה שאל נשים במאי זכיין לשון ניצוח כמו בהא זכנהו לרבנן כלומר כיון דאין להן זכות תורה נשים במאי זכיין פי' מנצחות ליצה"ר ואהדר ליה באקרויי ואתנווי ומנטרי ובה מנצחות ליצה"ר:

21. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סוטה דף כא עמוד א

באגרא דמקריין ומתנין בנייהו כו'. פירוש שהאשה מצויה בביתה יותר מהאיש ואמרות לבניהן לילך לבית הספר ויש לכוון בזה בקרא דכתיב כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל ודרשו בזה כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים בלשון רכה ותגיד לבני ישראל אלו הזכרים דברים קשים כגידין ומדקדקים בזה למה הקדים הנקבות לזכרים אבל לפי שכלל הנקבות בנתינת התורה אף שאין האשה מצווה על לימודה נתן טעם ואמר כה תאמר לבית יעקב שהן הנשים שתגיד לבני ישראל ויהיה תגיד נסתר לנקיבה שהיא תגיד לבניהן שילמדו ותטרח היא בלמידתם ובשכר זה יהיו הנשים בכלל קבלת התורה וזה שדקדק הכתוב לקרות הנקבות במקום הזה בית יעקב והזכרים בני ישראל לפי שהיא מצויה בביתה היא מוכנת טפי לצוות בניה על כך וק"ל:

22. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א

מרגלא בפומיה דרב: [לא כעולם הזה העולם הבא], העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה

• ברכות דף נז/א

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו' ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש

23. ספר שפתי חכמים

לכל א' דנריו חן זעניי טוונעס: **עפעפיך** ייסיי ננדך. פי' לפי שאין אדם רואה ננעי ומומי עלמו, אזל ננעי חסריס ונפרט/מחננדיס שלו הוא רואה כקטן כגדול, והיינו דנרכו לחזריס חניע לסלימות, עד שזה סדרך היסרת חזור לך, מה שחטיסר זענייך 'מננדך, ממי טעומד לננדך, וסוף ודאי דרך היותו טונ, ועי' פ"א פ"ב מ"א (מאדמיור הגאון אז"ד שליט"א): **כי**

24. תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד ב

תרי זימני בשתא - אבל בעצרת שאינו אלא יום אחד לא היו כל כך מתאספין ושמא ניסא איתרחיש להו וראיתי בספר העתים שחבר הרב רבי יהודה בר ברזילי ששמע שהיה עמוד של אש יורד מן השמים עליהם בכלה דאלול ובכלה דאדר.

25. ספר חסידים - סימן רסא

אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה, שאין לה עוסקים, כגון שתראה מצוה בזויה או תורה שאין לה עוסקים, כגון שתראה שבני עירך לומדים מועד וסדר נשים, תלמוד סדר קדשים, ואם תראה שאין חוששים ללמוד מועד קטן ופרק מי שמתו, אתה תלמדם ותקבל שכר גדול כנגד כולם, כי הם דוגמת מת מצוה, אהוב אותן מסכתות ואותן הלכות שבני אדם אין רגילים בהם. שזה דומה לאחד שהיו לו בנות ותבעום בני אדם, והשיאם להם, ונשארה בת אחת שלא תבעוה לינשא, אמרה לאביה, אחיותי יודעות אומנות נקיה מעשה אורג מעשה רוקם, לכך קצפו עליהם הכל והיו לאנשים, אבל למה נתת לי אומנות שהכל מרחיקים ממנה לארוג בגדי אבל לתכריכי מתים, אלו היתה אומנתי בגדי שמחה הייתי לאיש כאחת מאחיותי, אמר לה אביה אני משבח אותך שהכל ילכו אצלך. כך אמרה **מועד קטן** והדומה לה רבונו של עולם למה אין עוסקין בי כשאר מסכתות, והקב"ה השיב לה טוב, הרי כבר נאמר (קהלת ז ב) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו: ועתה למה אומרים שהיא סכנה, לפי שכתוב (משלי ג יא) ואל תקוץ בתוכחתו, הוא ממחר ולא ידקדק כמו בשאר מסכתות, שם ועוד לפי שכל דבר שתופסין אותו בחזקת סכנה, אפי' אינו מקום מסוכן מזיק, לפי שלשון בני אדם ועינים מזקת. **אלא כך יעשה** הרוצה ללמוד אותה. יתפלל להקב"ה שלא יארע דבר רע, וגם ילמדו הרב בחשאי לא יפרסם, ולא יזיק ולא ינזק אחר שלשון בני אדם ועינים מזקת...

26. תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד ב

פטור מק"ש - בירושלמי מפרש טעמא א"ר בון כתיב למען תזכור כו' עד כל ימי חיך ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים. הכי גרסינן פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין.

27. ספר גליוני מנחת חן

תוס' ד"ה פטור מק"ש. בירושלמי מפרש וכו' למען תזכור וכו'. והק' פנ"י דתוס' לא הו"ל לאתויי הך ירושלמי דסותר לגמ' דידן דאמרי' בכ"מ דהא דעוסק במצוה פטור ילפי' מקר"ש (ובלכתך בדרך). - ובחידושי בתרא תי' דודאי ירושלמי מודה לכבלי דעיקר לימוד עוסק במצוה פטור דנלמד מובלכתך בדרך ומ"מ מהא רק

28. ספר גליוני מנחת חן

תוס' ד"ה פטור מק"ש. ה"ג פטור מקר"ש ומן התפלה ומן התפילין. עי' תר"י די"א דרק פטורין מהך ג' דצריכין כוונה יתירה ובשאר מצות חייבין. - ובמאירי כ' עוד טעם דפטור מכל המצות שלא יסיה דעתו מן המת ויתרשל מקבורתו. - והא דהביאו תוס' ירושלמי קרא מיוחד בקר"ש דבזה ס"ד דחייב דאין בהן עסק קמ"ל דפטור אף בהם משום כוונה וכש"כ שאר מצות שיש בהן עסק דפטור מטעם עוסק במצוה פטור מן המצוה.

29. תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד ב

אלו ואלו פטורין מן התפלה - אבל בק"ש ובתפילין שהן מדאורייתא חייבים ורישא דקאמר מי שמתו מוטל לפניו דפטור מן קריאת שמע ומן התפילין וכו' כל שכן דפטור מן התפלה אלא לא בעי למיתני ברישא אלא החלוק שבין נושאי המטה למתו מוטל לפניו.

30. ריטב"א יז:

כבודו של מת, ולפי זה אפילו באבל שאין המת מוטל עליו לקברו כגון אחותו נשואה¹⁰ שהבעל חייב לקבורה, אפילו בני האי גוונא פטור מפני כבוד המת שזהו כבודו, שכל מי שחייב באבילותו שלא יסיה דעתו לענין אחר כלל עד לאחר שנקבר¹¹, אבל אם נמסר לכתפים אמרינן בירושלמי¹² דנמסר לכתפים שאני. ואם תאמר¹³ אמאי איצטריך למימר הכא דאם מתו מוטל לפניו דפטור מן התפילין, דאפילו כל יום ראשון נמי פטור, כדאיחא בפרק ואלי מגלחין¹⁴ מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דאבל דעלמא אסור בתפילין. יש לומר דאגב שטפא דק"ש והפלה נקט להו ולא דוקא. נרשאי המשה וחילופיהו והילופי חילופיהו וכו'. ואצ"פ שיש שהות לאחרונים לקרוא בעוד שמוליכין הכת השניה, אפילו הכי פטורין, מפני שפעמים שאותה כת שלישית גמליכס שבשניים יסעו, ומתוך כך אין להם להתחיל¹⁵. את שהמשה צורך בהן פטורין וכו'. בירושלמי¹⁶

[י], ב] מי שמתו מוטל לפניו (פטור) מק"ש ומן התפלה ומן התפילין. והני¹ דנקט, לאו דוקא, דהא בבבביתא² פטור ליה מכל המצות, אבל לרבותא נקטיננהו דלא מיבעיא [שאר מצות] דפטור מפני שצריך להניח המת אלא אפילו הני דיכלל למעבדינהו והמיקם קמיה פטור³ וא"ת אמאי פטור אי משום אבילות, הא לא מחייב עד שיסתם הגולל⁴, ואפילו חל עליו אבילות הא קי"ל⁵ דאבל חייב בכל המצות האמורות בתורה הו"ך מן התפילין שגא' בהן פאר, ואי משום צערא דידיה הא אמרינן לעיל⁶ דלא מיפטר דהוה ליה ליתובי דעתיה. [יש לומר דטעמא משום דנסיק במצוה שווא טרד בעסק קבורת מתו, ולא דוקא כשעוסק ממש [דאפילו יושב ובטל נמי פטור, שזהו כבודו של מת] שלא יסית דעתו ממנו לעשות דבר אחר כל זמן שלא נקבר⁷, וכדאמרינן בגמ'⁸ מתו אצ"פ שאינו משמרו. והכי נמי משמע בירושלמי⁹ דמפרש טעמא מפני

דפטור משום ימים שאתה עוסק בחיים וכו'. ועי' בפ"י ולאכורה מבואר דלא כדברי, ועי' תוס' י"ד ב' בד"ה ואכל שכתבו דהני ק"ש כיון דזמנו עובר ע"ש, ובהר"י כתב דק"ש אצ"פ שיש בהם עול מלכות שמים וכ"ש שאר מצות. 4 מ"ק כו, א. 5 לעיל טו, ב. 6 י"א, ב. 7 מיסודו של הרא"ה. 8 י"ח, א. 9 ירושלמי כאן ה"א ומ"ק פ"ג ה"ה. 10 ברא"ה הוסיף דאף על גב דאינו חייב עליה אלא מדרבנן ועיין מ"ק כ, א. 10א וטברא זו פליגי ארבונו חס בתוספת ד"ה ואינו שבאחותו אצ"פ שחייב להתאבל עליה כיון שאין מוטל עליו לקברו לא הו"ך פסוק וכתבו בתוס' דמשמע אפילו הוא באותו העיר ועי' רא"ש סוף סי' ג. 11 שם. 12 כן הוא ברשב"א, וזו קושית הירושלמי, ועי' במאירי שפי' נמי הכי את ה"י [ש"ד שהאריך בזה באמרי יחיאל]. 13 טו, א. 14 מיסודו של תר"י. 15 ירושלמי

1 רבנו לא גרס במשנה ומכל מצות האמורות בתורה, וכן גירסת תר"י, רשב"א, רא"ה ומאירי ועוד. ולפנינו בגמרא איתא. 2 י"ח רע"א. 3 כ"כ ברשב"א, וכן במאירי הביא כן בשם גדולי המפרשים דנקט הני מצד שהיה עולה על הדעת לחייב בהם הואיל ואין בהם עסק ויכול לעשותם בעוד שהמת לפניו. ולטעם דעוסק במצוה מוסבר בפשיטות, דכיון דיש עליו פטור מצד דין עוסק, אי"ה אפילו יכול לקיים שניה [וראה תוס' ב"מ כט, ב וב"ק נו, א לענין שומר אבידה], וגם לטעם שכ' רבנו להלן משום כבודו של מת נמי פטור, דוהו הכבוד שיהא יושב ובטל שלא יהי' לו היסט הדעת, [ובת"ר"י ב' דנקט הני דאפילו אלו התמורות שהם על"ש פטור ב"ש אחרים ועי' פניי וצ"ח. וברא"ה כתב דהני עדיפי לתפילין מצוה שבגופו ואידך ומגם עובר, וצ"ב כבודו. [וראה תר"י ומאירי שכתבו שיטה אחרת דבאמת לא נפטר רק מג' דברים אלו מתוך שהם צריכים כונה, ועי' תוס' בשם הירושלמי דהטעם

31. ריטב"א יט:

מתני'. קברו את המת וחזרו וכו' ואם לאו לא יתחילו. טעמא דמילתא⁷⁵ משום דתנחומי

אבלים גמילות חסדים היא, וגמילות חסדים [היא] מן התורה, כדאמרינן בעלמא⁷⁶ והודעת להם זה גמילות חסדים, ולפיכך פטורים מק"ש, אצ"פ שכבר נקבר המת משום דעוסק במצוה הוא. ואם תאמר⁷⁷ קודם שלא הגיעו לשורה אמאי אין מתחילין ק"ש וגומרינן ויהיו פטורין ממצות שורה, משום עוסק במצוה דהא הן עוסקין בק"ש. וי"ל דמשעת קבורה הוי אתחלתא דהא מצוה דשורה מענין קבורה הוא דכבוד עושינן למתים ולחיים, וכיון דכן אשתכח דמצות שורה קודמת⁷⁸ וא"ת עוד מאי שנא הא מההיא דלעיל דאפי' עוסקים בהספד חייבין דאמרינן נשמטין אחד אחד וקורין, והכא פטרינן להו מק"ש. י"ל דבהספד אצ"פ שקורין ק"ש לא יהא עכוב בהספד שאפשר לחזור למצותו, אבל הכא לענין מצות שורה א"א מפני שהיא מצוה עוברת.

76 ב"מ ל, ב. 77 כ"כ ברא"ה. 78 ומ"מ אם יבול לגמור מתחיל דבהליכה אל השורה אינו עוסק גמור שיפטר מק"ש, וברבנו וברא"ה מבואר לכאורה דלא כמג"א שכ' בסוסי' עב דאם לא יהא שהות אח"כ לקרא ק"ש צריך שיקרא קודם ק"ש כיון שעדיין לא התחילו במצות תנחומין. 79 רבנו

32. תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד ב

ואינו מברך – [1] פרש"י ואין זקוק לברך. ומשמע מתוך פירושו שאם רצה לברך רשאי מיהו בירושלמי קאמר אם רצה להחמיר אין שומעין לו [2] לכך נראה לומר אינו מברך **אינו רשאי לברך** ומפרש בירושלמי למה וקאמר מפני כבודו של מת אי נמי מפני שאין לו מי שישא משאו ופריך והתניא פטור מנטילת לולב וקא ס"ד דמיירי ביו"ט ובו אינו טרוד לישא משאו ומשני תפתר בחול פ"י בחולו של מועד.

33. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סימן כז

תשובה להרב ר' מנחם נאווארי. ואשר שאל מי שמת לו מת בלילה בימי ספירת העומר ומקום הקברות רחוק מן העיר באופן שיהיה אונן כל הלילה הוא ויום המחר וא"כ מאחר שאונן פטור מכל המצות אם יבטל ספירת העומר מחמת אנינות הוא פסידא דלא הדר כל ימי העומר ששוב גם בימים שלאחריו לא יברך על העומר, ושאל מעלתו אם תודחה מצוה זו לגמרי מחמת אנינות או לא.

דע כי מהרש"ל בתשובה סי' ע' כתב דהך דאמרינן אונן פטור מכל המצות לאו כללא הוא ויש מצות שאונן חייב בהם, דעת מהרש"ל מצוה המוטלת עליו דוקא ואין בה ביטול זמן שיבטל ע"י זה מצרכי המת גם האונן חייב, והנה על זה שאונן חייב במקצת מצות הביא ראייה ברורה מהא דתנן היה הולך לשחוט פסחו ולמול בנו ושמע שמת לו מת דאמרינן שלא יטמא ולא ידחה מצותו, והיא גופה קשיא כיון שהוא אונן איך יעשה פסח או ימול בנו והרי אונן פטור מכל המצות, אלא ודאי דהא לאו כללא וחייב הוא בעשיית הפסח ובמילת בנו. ולפום ריהטא אמנא שאין מזה ראייה דלפי שעלה בדעת התוס' במס' ברכות דף י"ט ע"ב ד"ה ולאחותו דהך קרא מיירי בנויר וכ"ג שהולך לשחוט פסחו א"כ הא דאינו מטמא לקרובים הוא אף בלי מצוה דפסח מצד קדושת כהונתו ונזירותו אינו מטמא ועקר קרא שאעפ"כ יטמא למת מצוה. וא"כ כיון שבקרובים אינו רשאי לטמא אין הקבורה יכולה להעשות על ידו ולכך הוא חייב במצות פסח ומילה אבל אם אינו נזיר באמת לא חל עליו מצות פסח ומילה כלל. אמנם התוס' מסקי התם דמיירי בעושה פסח לחוד.

והנה עלה בדעתי שלא אמרו אונן פטור מכל המצות אלא במצות הנוהגות בכל יום שאם אתה מחייב האונן בהם נמצא ברוב פעמים יתבזה המת ולא יהיה מתעסק עמו, אבל המצות הנוהגות בזמנים ידועים ואין להן תשלומין דחביבה מצוה בשעתה בזה אין אנינות דוחה אותה, ואף שגם תפלה וק"ש אף שנוהגים למחר מ"מ מצוה זו כבר עברה ועבר זמנו בטל קרבנו מ"מ לא מקרי חביבה מצוה בשעתה, ותדע שהרי רצה לומר במסכת קדושין דף ל"ג ע"א דהא דכל בעלי אומנות עומדים מפני מביאי בכורים שהוא משום חיוב מצוה בשעתה. ואטו יקומו בעלי אומנות בכל יום מפני קורא ק"ש בעונתה הא ודאי ליתא דהרי אטו ת"ת לאו מצוה בשעתה היא וכל שעה אין לה תשלומין שחברתה שהרי אח"כ הוא חוב לעצמו וא"כ למה בפני ת"ה אין עומדים והא אי אפשר לת"ח בלא לימוד תורה דרך הילוכו דכתיב והגית בו יומם ויליה אלא ודאי דמצוה שאינה נוהגת בכל יום חביבה יותר. אמנם הא ליתא שהרי אונן פטור מתקיעת שופר בר"ה כדאיתא בירושלמי הביאורו התוס' בריש מי שמתו בד"ה ואינו מברך וא"כ הרי היא מצוה בשעתה וזמנה קבוע ואעפ"כ נדחה מחמת אנינות.

ואמנם מפסח ומילה אין כל כך ראייה שיש בהם כרת ומילה אף שעתה כרת ליכא מישך שייך בה כרת, אבל רש"ל הביא שם עוד ראייה מהך דריש כתובות דבועל בעילת מצוה קודם קבורת המת. ומ"ש רש"ל שהטעם משום הפסד ממון אני תמה שהרי דוקא אביו של חתן הא שאר קרובים לא שיש לו מי שיטרח בעבורו אלמא משום הפסד לחוד לא התירו ואולי מצטרף עכ"פ גם טעם דהפסד. ואומר אני דלא גרע הפסד המצוה של כל ימי העומר מהפסד ממון, ועוד דעד כאן לא ידחו מפני אנינות אלא מצוה הנוהגת בשעת אנינות שאז נראה שביטול המצוה הוא מפני כבוד המת אבל שיבטל מצוה כמה ימים אחר קבורת המת זה. לא נדחה מפני כבוד המת, ולכן מי שהכין צרכי חופה אם יבטל המצוה עבור אנינות שוב גם אחר קבורה יודחה החופה עד שיכין מחדש ומי יודע המשך הדבר ויבטל מצוה פרייה ורבייה אחר הקבורה לכן לא תדחה כלל. זה הנלע"ד. וא"כ לפי זה היה מותר לזה לספור ספירת העומר כדי שלא יבטל כל ימי העומר, אלא שמפני שאנו מדמין לא נעשה מעשה לברך אבל עכ"פ כיון שבזה גופיה אם רשות ביד האונן לקיים המצוה נחלקו הפוסקים ולכן בו בלילה יספור בלא ברכה ושוב

ממילא בימים שאחריו יספור בברכה, ואין לומר איך יספור אח"כ בברכה ואכתי מספק ברכה לבטלה לא נפיק שהרי אם הדין שהיה פטור בשעת אנינות לגמרי ואפילו רשות אינו בידו והיינו לדעת הפוסקים שאונן אינו רשאי לקיים המצות וא"כ מה שספר בו בלילה לא עלה לו כלל וכאילו לא ספר I וכמו שכתב המג"א בס"י תרצ"ו ס"ק ט"ו לענין מקרא מגילה שאף ששמעה בציבור כשהיה אונן יקראנה שנית וא"כ מכלל שלא יצא אפילו בדיעבד. מ"מ נלע"ד כיון שאף על אותו לילה לא בריר לן אם הוא פטור וגם בזה הוא פטור אם רשאי להחמיר נחלקו הפוסקים א"כ בודאי לא הפסיד הברכה בשאר הימים, וכמו שכתב הב"י בס"י תפ"ט בשם תה"ד שאם ספק לו אם דילג יום אחד יברך בשאר הימים, אלמא משום ספיא דיום א' לא הפסיד בשאר הימים.